

OBSAH

Kapitola	Názov	Strana
ÚVOD		2
ČASŤ 1 STRATEGICKÝ RÁMEC		
Sekcia 1 Proces, vývoj a metodika práce		
1	Klimatická zmena – dôvody a príčiny	4
2	Medzinárodný a národný proces boja proti nepriaznivým dôsledkom klimatickej zmeny	7
3	Prognózy vývoja	20
3.1.	Prognózy vývoja nášho sveta	20
3.2.	Prognózy vývoja v regióne hornej Ondavy	26
4	Projektové územie hornej Ondavy	32
5	Metodika práce, hodnotenia a spracovania RASHO	39
Sekcia 2 Vstupy a východiská		
6	Socio-ekonomické aspekty regiónu hornej Ondavy	71
7	Krajina hornej Ondavy	90
Sekcia 3 Analýzy a syntézy		
8	Vyhodnotenie zraniteľnosti krajiny hornej Ondavy	158
ZÁVER		194
Zoznam použitej literatúry a podkladov		196
ČASŤ 2 STRATEGICKÝ PLÁN		
9	Priestorová lokalizácia navrhovaných adaptačných opatrení	
ČASŤ 3 PRÍLOHY RASHO		
1	Otvorený katalóg adaptačných opatrení	
2	Vzor pasportu realizovaného adaptačného opatrenia	
3	Dopadová štúdia	

ÚVOD

Predkladáme týmto inštitúciám, orgánov štátnej a verejnej správy ale najmä verejnosti dokument Regionálna adaptačná stratégia hornej Ondavy ako koncepčný a vecný dokument ako sa vyrovnat' globálnym environmentálnym problémom ktorým je klimatická zmena a jej hrozivé a dramatické nepriaznivé dopady na ľudstvo a krajinu.

Hneď úvodom chceme zdôrazniť dva základné atribúty tohto dokumentu:

1. Regionálna adaptačná stratégia hornej Ondavy (ďalej len ako „RASHO“) je spracovaná ako jeden z dominantných výstupov projektu Obnova ekosystémových funkcií krajiny hornej Ondavy realizovaného na základe výzvy Úradu vlády SR pre program Prispôsobenie sa zmene klímy - prevencia povodní a sucha a súčasne prispeje k plneniu cieľov Stratégie adaptácie Slovenskej republiky na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy, ktorá bola schválená vládou Slovenskej republiky po rozsiahlej diskusii s verejnosťou dňa 26. marca 2014 uznesením vlády SR č. 148. V časti „C“ cit. uznesenia sa ukladá zástupcom verejnosti „podieľať sa na plnení cieľov Stratégie adaptácie Slovenskej republiky na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy a ich premietnutí do regionálnych a lokálnych stratégií“.
2. RASHO bola spracovaná nie len autorským kolektívom uvedeným vyššie, ale aj početným množstvom ľudí, ktorých sa tento problém bytostne dotýka a žijú v krajine hornej Ondavy na severovýchode Slovenska. Títo ľudia poskytli množstvo cenných informácií, skúseností a pamäti o vlastnej krajine, ale aj nápadov riešení a návrhov opatrení, z ktorých mnohé (väčšina) sa premietla do RASHO. Tým sa RASHO stáva typickým príkladom toho, ako ľudia, ktorí žijú v krajine kde žili ich predkovia, sa podieľajú na jej ozdravení v záujme zmierňovaní následkov klimatickej zmeny najmä v podobe privalových povodní a prejavom sucha. Tento dokument je konkrétnym akčným plánom, ktorým prispievajú miestni obyvatelia ku strategickým cieľom vyjadreným vo vyššie citovanej národnej stratégii.

Na RASHO sa začalo pracovať v máji 2014. Nie je veľa príkladov, ktoré by ucelili metodický postup pri spracovávaní obdobného dokumentu. Metodológia spracovania RASHO a získavania podkladov a argumentov sa vyvíjala postupne a pragmaticky tak, aby tento dokument plne reflektoval požiadavky medzinárodného a národného procesu v oblasti adaptácie na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy a súčasne aj záujmy miestnych komúnit obyvateľov krajiny hornej Ondavy. Nie je cieľom polemizovať v tomto dokumente, čo je klimatická zmena, ako vznikla a aké sú jej nepriaznivé dôsledky a vplyvy, ktoré menia život ľudí a zraňujú krajinu. Aj ľudia žijúci na severovýchodnom Slovensku v hornej časti povodia a okolo prameňa rieky Ondavy si uvedomujú, že sa niečo vážne deje, čo sa v minulosti nedialo.

Rieka Ondava pramení pod hrebeňom Ondavskej vrchoviny z rozsiahlej mokrade neďaleko hraníc s Poľskom. Ondava tu začína svoj tok a súčasne sa stáva životodárnou osou celého Zemplína až po miesto sútoku s riekou Latorica kde po prekonaní viac ako 146 km vytvára novú riekú Bodrog (pri obci Zemplín). Jej celkové povodie má plochu 3382 km² a tým sa zaraďuje medzi plošne mimoriadne rozsiahle a diverzifikované povodia, z hľadiska dĺžky je to ôsma najdlhšia rieka na Slovensku. Pre projekt a projektové územie bol vybraný citlivý horný úsek povodia rieky Ondava v dĺžke od prameňa 31,45 km po hornú časť mesta Svidník, kde rieka vstupuje do mestského intravilánu. Druhou vodnou osou projektového územia, ktorá je súčasťou horného povodia rieky Ondavy je

Ladomírsky potok, prameniáci na hrebeni Ondavskej vrchoviny. Na prvý pohľad je táto krajina krásna. Lúky striedajú lesy, dolinami sa hadia potoky, rieka Ondava vytvára krásne scenérie ako rastie od prameňa až po veľký tok nad Svidníkom, skáče po kameňoch a vytvára nezameniteľný hlas živej a zdravej rieky.

No nie je to také ako to vyzerá. Aj táto krajina je zranená a predstavuje potenciálne riziko životu nebezpečných a ohrozujúcich situácií a kalamít. V smere dolu po toku do krajiny pod Svidníkom toto riziko narastá a znásobuje sa. Vychádzajúc z princípu, že každý problém treba riešiť tak, aby sa predišlo jeho znásobovaniu, aj pri prevencii voči následkom klimatickej zmeny sa začína zhora, teda od hornej časti povodia v smere po toku. Ak sa odstránia potenciálne hrozby a zrod rizík v hornom povodí, predíde sa ich znásobovaniu a prenášaní dôsledkov v smere po toku. Voda potom už nebude so sebou niesť a znásobovať hrozby ale naopak, tieto sa znížia efektívnymi a účinnými opatreniami zavedenými v mieste zranenej a poškodenej krajiny.

Klimatická zmena nie je len fenomén tejto doby. Je to reálna hrozba akej do teraz ľudstvo nečelilo. S ňou totiž môžu byť spojené aj vážne sociálne a ekonomické konflikty, ktoré môžu prerásť nad rámec ich ovládania. Jednoznačne, ak sa nezmení správanie človeka a jeho vzťah k prírodnému prostrediu, a klimatická zmena a jej dôsledky budú pokračovať a narastať, škody budú rásť, vzdľať sa bude možnosť eliminácie a pribúdať budú aj obeť. Človek je súčasťou prírody a mal by sa tak správať, platí to aj o vzťahu k počasiu, ktoré je vlastne prírodným živlom (cit. P. Faško). Dôkazom je aj poznanie, klimatické zmeny tu boli predtým, dávnejšie aj nedávno, aj bez ľudskej spoločnosti ale stav aký zažívame dnes je dôsledkom výrazného zásahu človeka do klimatického systému aký nemá v jeho dejinách obdoby. To sa týka aj zásahu do krajinných ekosystémov a vyčerpávania prírodných zdrojov. Predpokladá sa, že rast priemernej teploty vzduchu o 1°C za storočie nie je pre ekosystémy veľkým problémom, vedia sa na to prirodzenou cestou adaptovať. Oteplenie o 2°C už ale môže spôsobiť značnú nestabilitu ekosystémov (M. Lapin), ktorá sa niektorými súvisiacimi dôsledkami môže negatívne prejaviť aj inak (rozšírenie chorôb a škodcov, vyhynutie dôležitých druhov a p.). Ako sa ukazuje v súčasnosti, aj aktivity, životný štýl a nároky človeka (spoločnosti) sa na rýchle zmenené klimatické podmienky adaptujú s problémami. To platí aj v rovine, keď by krajina a ekosystémy boli zdravé, nezranené a nepoškodené, čo ani v našom prípade v krajine hornej Ondavy tak nie je.

Cieľom RASHO je poukázať na tieto problémy na regionálnej úrovni a vo vzťahu ku krajine a k jej ekosystémovým funkciám. Chceli by sme aby ľudia, ktorí tu žijú to pochopili a snažili zmeniť svoje správanie sa ku krajine a aby neposúvali svoje problémy dolu tokom rieky. Ak sa podarí aj dačo malé a ako súčasť tejto stratégie, čo prispeje k stabilite a k adaptácii krajiny, stane sa to veľkým príkladom ako by sa to mohlo robiť aj inde. Ľudia, ktorí spracovali tento dokument – RASHO, nechcú vstupovať do polemiky o klimatickej zmene a ani sa považovať za expertov, ktorí vyriešia tento problém. RASHO je spracovaná odborne a s čistým svedomím, úprimne a pokorne aby sa pomohlo krajine a ľuďom, ktorí v nej žijú a podobne ako my, ani celkovo nechápu (alebo prekryté inými problémami ani nechcú), čo sú tie príčiny a aké budú následky. Je to skutočne aj **inovatívny** prístup ako sme sa zaviazali, že bude. Sme preto pripravení prijať akékoľvek podnety a opravy a ktokoľvek nebude súhlasiť s týmto dokumentom, nech sa radšej pridá na našu stranu a pomôže, opraví, doplní alebo usmerní. Tým sa namiesto spornej polemiky a neprimeranej argumentácie prispeje k cieľovej požiadavke, ktorou je verejný záujem na adaptácii krajiny a spoločnosti na nepriaznivé dopady klimatickej zmeny, ozdravenie a revitalizáciu krajiny a lepší a bezpečnejší život v nej bez rizika povodní, horúčav a sucha.